
INTERNATIONAL STANDARDS FOR THE PROTECTION OF THE RIGHT TO MENTAL HEALTH

Момчил Мавров

Medical University - Plovdiv, Republic of Bulgaria, msmavrov@abv.bg

Марија Христовова

Medical University - Plovdiv, Republic of Bulgaria, mariahr11@abv.bg

Abstract: One of the fundamental, inalienable rights of every person is the right to enjoy the highest attainable standard of physical and mental health. This fundamental law is enshrined in a number of international universal and regional human rights instruments. The most important of these international instruments are the Universal Declaration of Human Rights (Article 25), adopted by the United Nations (UN), the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (UNCRC) (Article 12), the UN Convention on the rights of persons with disabilities (Article 25), the UN Convention on the Rights of the Child (Articles 23, 24), the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Articles 11, 12, 14), The Charter of Fundamental Rights of the European Union (Article 26), the European Social Charter (Article 11) and other legally binding act. The international community has also adopted a number of other instruments that are not legally binding but serve as basic standards in the field of human rights protection. Such as: Principles for the Protection of Mental Illness and the Improvement of Mental Health Care, Standard Rules for Equalization of Opportunities for people with disabilities, a large number of World Health Organization declarations and acts. The adoption and promotion of comprehensive international mental health legislation is a prerequisite for achieving effective protection for all persons, but especially for one of the most vulnerable groups in society, namely, people with mental disorders. Adequate legal framework at international as well as national level is a guarantee that these vulnerable persons will receive high quality health and social care, access to quality medical care, protection of their civic, political, economic, educational, social, cultural and other basic right. In many cases, the mental disorders and illnesses these members of our society suffer from can affect their decision-making abilities. This also applies to their ability to express informed consent for their treatment. The protection of the rights of these persons is mainly manifested by the legal norms enshrined in the various international and national instruments. That is why international standards for the protection of the right to mental health are of the utmost importance and guarantee a decent life for people with mental disorders, and ensure that society provides them with the necessary support, care and attention. It cannot be ignored that the international community and sovereign countries have for many years created a differentiation between mental and physical health, which has been clearly reflected in their policies, activities and programs. Today, this approach is increasingly losing support at the international level. In this regard, the UN Special Rapporteur on the right to health of the United Nations stated that it leads to "political, professional and geographical isolation, marginalization and stigmatization of mental health care". This positive trend is even delayed, since without the provision of the mental health of citizens it is unthinkable to speak of the highest attainable standard of health in general. The purpose of this report is to provide a brief overview of the main international instruments that proclaim the right to human mental health and the current trend of increasing protection for the law under review.

Keywords: the right to mental health, people with disabilities, United Nations, vulnerable persons, protection, international instruments

МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ЗАКРИЛА НА ПРАВОТО НА ПСИХИЧНОТО ЗДРАВЕ

Момчил Мавров

Медицински университет - Пловдив, Република България, msmavrov@abv.bg

Мария Христовова

Медицински университет - Пловдив, Република България, mariahr11@abv.bg

Абстракт: Едно от основните, неотменими права на всеки човек е правото на ползване на най-високия постижим стандарт на физическо и психично здраве. Това фундаментално право е закрепено в редица международни универсални и регионални актове за закрила на човешките права. Най-важните от тези международни инструменти са Всеобщата декларация за правата на човека (чл. 25), приета от

Организацията на обединените нации (ООН), Международният пакт за икономически, социални и културни права на ООН (чл. 12), Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (чл. 25), Конвенцията на ООН за правата на детето (чл. 23, 24), Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (чл. 11, 12, 14), Хартата на основните права на Европейския съюз (чл. 26), Европейската социална харта (чл.11) и други правно обвързващи актове. Международната общност е приела и редица други инструменти, които нямат юридически задължителен характер, но служат като основни стандарти в областта на закрилата на човешките права. Такива са например: Принципите за защита на лица с психични заболявания и за подобряване на грижите за психичното здраве, Стандартните правила за изравняване на възможностите за хора с увреждания, голям брой декларации и актове на Световната здравна организация. Приемането и утвърждаването на всеобхватна международноправна уредба относно психичното здраве е задължителна предпоставка за постигане на ефективна закрила на всички лица, но най-вече на една от най-уязвимите групи в обществото, а именно: хората с психични разстройства. Адекватната правна рамка на международно, а и на национално равнище, е гаранция, че тези уязвими лица ще получат висококачествени здравни и социални грижи, достъп до качествена медицинска помощ, закрила на техните граждански, политически, икономически, образователни, социални, културни и други основни права. В много случаи психичните разстройства и заболяванията, от които страдат тези членове на нашето общество, могат да засегнат способностите им да вземат решения. Това се отнася и за възможността им да изразяват информирано съгласие за тяхното лечение. Закрилата на правата на тези лица основно се проявява чрез правните норми, закрепени в различните международни и национални актове. Ето защо международните стандарти за закрила на правото на психично здраве имат изключително важно значение и гарантират достоен живот на хората с психични разстройства, гарантират че обществото ще им оказва необходимата подкрепа, грижа и внимание. Не може да се игнорира, че международната общност и суверенните държави дълги години създаваха диференциация между психичното и физическото здраве, което се отразяваше ясно в прилаганите от тях политики, дейности и програми. Днес, този подход все повече губи подкрепа на международно равнище. В тази връзка, Специалният докладчик за правото на здраве на ООН заяви, че той води до „политическа, професионална и географска изолация, маргинализация и стигматизация на психичното здравеопазване“. Тази положителна тенденция е дори закъсняла, тъй като без осигуряването на психичното здраве на гражданите е немислимо да се говори за достигане на най-висок достижим стандарт на здраве като цяло.

Настоящият доклад има за цел да представи кратък обзор на основните международни инструменти, които прогласяват правото на психично здраве на човека и съвременната тенденция за все по-засилена закрила на анализираното право.

Ключови думи: право на психично здраве, Организация на обединените нации, уязвими лица, закрила, международни актове.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Правото на ползване на най-високия постижим стандарт на физическо и психично здраве е основно¹¹⁰, социално право на всеки човек. Изключителна значимост на посоченото право е призната от международната общност още преди десетилетия, с прогласяването му в международноправната система за закрила на правата на човека. Независимо от този факт, международната общност и суверенните държави дълги години създаваха диференциация между психичното и физическото здраве, което се отразяваше ясно в прилаганите от тях политики, дейности и програми. Днес, този подход все повече губи подкрепа на международно равнище. В тази връзка, Специалният докладчик за правото на здраве на ООН заяви, че той води до „политическа, професионална и географска изолация, маргинализация и стигматизация на психичното здравеопазване“¹¹¹. Една от причините за промяната във възгледите и подхода на международната общност е засилената тенденцията за груби нарушения на човешките права на деца и

¹¹⁰ Comfort B. Asanbe, Ayorkor, G., Yang, J. (2018). *Mental Health is a Human Right*. APA-UN representatives highlight mental health's important place in the UN's Universal Declaration of Human Rights. Psychology International, available at: <https://www.apa.org/international/pi/2018/12/mental-health-rights>; Hunt, Paul. (2016). *Interpreting the International Right to Health in a Human Rights-Based Approach to Health*. Health and Human Rights Journal, available at: <https://www.hhrjournal.org/2016/12/interpreting-the-international-right-to-health-in-a-human-rights-based-approach-to-health/>;

¹¹¹ The right to mental health, <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Health/Pages/RightToMentalHealth.aspx>

младежи с интелектуални затруднения, които живеят в институции¹¹², и като цяло на лицата, които страдат от психични разстройства и заболявания. Това негативно явление предизвиква вниманието на международната общност, която предприе различни мерки за ограничаването му, които ще бъдат посочени в следващата част на настоящия обзор на международноправната уредба.

2. МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ЗАКРИЛА НА ПРАВОТО НА ПСИХИЧНОТО ЗДРАВЕ

В международноправната уредба са приети редица универсални и регионални актове за закрила правото на най-високия постижим стандарт на физическо и психично здраве. Основните универсални инструменти са приети от Организацията на обединените нации¹¹³. Най-важните от тях са Всеобщата декларация за правата на човека (чл. 25)¹¹⁴, Международният пакт за икономически, социални и културни права на ООН (чл. 12)¹¹⁵, Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (чл. 25)¹¹⁶, Конвенцията на ООН за правата на детето (чл. 23, 24)¹¹⁷, Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (чл. 11, 12, 14)¹¹⁸. Посочените юридически актове имат задължителна правна сила за държавите, които са се присъединили към тях. От друга страна, през последното десетилетие международната общност прие и други инструменти, които макар и да нямат юридически задължителен характер, служат като основни стандарти в областта на закрилата на човешките права. Такива са например: Принципите за защита на лица с психични заболявания и за подобряване на грижите за психичното здраве¹¹⁹ и Стандартните правила за изравняване на възможностите за хора с увреждания¹²⁰. Осигуряването на достъп до безопасна, ефективна и висококачествена грижа е основна цел и на политиките и програмите за психично здраве на Световната здравна организация (СЗО), както и жизненоважен елемент от регионалните политически рамки,

¹¹² World Health Organization, WHO Regional Office for Europe. (2018). *Mental health, human rights and standards of care. Assessment of the quality of institutional care for adults with psychosocial and intellectual disabilities in the WHO European Region*; Spasov, S. (2019). *Independence of doctors in providing medical assistance to persons deprived from liberty*. International Journal, Institute of Knowledge, Medical Sciences and Health, 2019; 34(5), ISSN 2525-4439, p.p. 1573- 1579

¹¹³ Христозова, М. (2015). *Международна защита на правата на човека в системата на ООН* – сборник с научни публикации от международна научна конференция “ООН: Исторически традиции и съвременно право”, 2 - 3 октомври 2015 г., град Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски”, Благоевград, 2015, ISBN 978-954-00-0058-9, с. 641-648;

¹¹⁴ UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III), available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html> [accessed 16 November 2019]; Szmulker, G., & Bach, M. (2015). *Mental health disabilities and human rights protections*. Global mental health (Cambridge, England), 2, e20. Doi:10.1017/gmh.2015.18; Sheth H. (2016). *Human Rights of Mentally Ill Clients*. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. Vol 20 (2) 25-33; Petersen, I., Evans-Lacko, S., Semrau, M. et al. (2016) *Promotion, prevention and protection: interventions at the population- and community-levels for mental, neurological and substance use disorders in low-and middle-income countries*. Int J Ment Health Syst 10, 30 (2016), Doi:10.1186/s13033-016-0060-z;

¹¹⁵ UN General Assembly, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36c0.html> [accessed 16 November 2019]

¹¹⁶ UN General Assembly, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* : resolution/adopted by the General Assembly, 24 January 2007, A/RES/61/106, available at: <https://www.refworld.org/docid/45f973632.html> [accessed 16 November 2019]

¹¹⁷ UN General Assembly, *Convention on the Rights of the Child*, 20 November 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, p. 3, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html>. [accessed 16 November 2019]

¹¹⁸ UN General Assembly, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, 18 December 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, p. 13, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3970.html> [accessed 16 November 2019]

¹¹⁹ Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care, adopted by General Assembly, Resolution 46/119 of 17 December 1991

¹²⁰ A/RES/48/96, *Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*, 4 March 1994

включително „Здраве 2020“ и Европейския план за действие за психично здраве 2013–2020 г.¹²¹ Така например, в комплексния план за действие на СЗО за психично здраве за периода 2013–2020 г. са определени следните четири глобални цели, които трябва да бъдат постигнати до 2020 г.¹²²:

✦ **Глобална цел 1** - 80% от страните следва да разработят или актуализират своите политики и планове за психичното здраве в съответствие с международните и регионалните инструменти за закрила на правата на човека; 50% от страните следва да разработят или актуализират своите закони за развитие на менталното здраве в съответствие с международните и регионалните инструменти за правата на човека;

✦ **Глобална цел 2:** Обхватът на услугите насочени към лечението на тежките психични разстройства следва да се увеличи с 20%;

✦ **Глобална цел 3:** 80% от страните следва да имат поне две функциониращи национални, многосекторни програми за насърчаване и превенция на психичното здраве. Процентът на самоубийствата в страните следва да бъде намален с 10%;

✦ **Глобална цел 4:** 80% от страните следва редовно да събират и докладват за основния набор от индикатори за психичното здраве на всеки две години чрез тяхните национални здравни и социални информационни системи.

Световната здравна организация също така предприе глобалната инициатива „QualityRights“ насочена към подобряване на качеството на грижите и услугите за психичното здраве, както и за насърчаване на правата на хората с психосоциални, интелектуални и когнитивни увреждания¹²³. Чрез посочената инициатива СЗО се стреми да подпомогне отделните държави при провеждането на адекватни политики, стратегии, законотворчество и услуги насочени към психичното здраве на хората, които са в съответствие с международните стандарти за закрила на правата на човека¹²⁴. Също така под влияние на политиката на Регионалния офис на Световната здравна организация за Европа беше иницирано създаването на Европейска декларация и план за действие за здравето на децата и младежите с интелектуални затруднения и техните семейства, който е одобрен през 2011 г. от Регионалния комитет за Европа в резолюция EUR / RC61 / R5¹²⁵. В правната система на Европейския съюз закрилата на правото на здраве, включително на психическото здраве, е прогласена в Хартата на основните права на Европейския съюз (чл. 26)¹²⁶, Европейската социална харта (чл.11)¹²⁷, Резолюция на Европейския парламент от 19 февруари 2009 г. относно психичното здраве¹²⁸ и други актове. Създаването на всеобхватна международноправна рамка, която включва множество инструменти относими към психичното здраве, е задължителна предпоставка за постигане на ефективна закрила на всички лица, но най-вече на една от най-уязвимите групи в обществото, а именно: хората с психични разстройства. Адекватната правна рамка на международно, а и на национално равнище, е гаранция, че тези уязвими лица ще получат висококачествени здравни и социални грижи, достъп до качествена медицинска помощ, закрила на техните граждански, политически, икономически, образователни, социални, културни и други основни права. В много случаи психичните разстройства и заболяванията, от които страдат тези членове на нашето общество, могат да засегнат способностите им да

¹²¹ World Health Organization, WHO Regional Office for Europe. (2018). *Mental health, human rights and standards of care. Assessment of the quality of institutional care for adults with psychosocial and intellectual disabilities in the WHO European Region*;

¹²² Final Conference - Brussels, 21 - 22 January 2016, *European Framework for Action on Mental Health and Wellbeing, EU JOINT ACTION ON MENTAL HEALTH AND WELLBEING*, p. 6, 2016

¹²³ Пак там, с.6

¹²⁴ Пак там, с.6

¹²⁵ EUR/RC61/R5, *WHO European Declaration and Action Plan on the Health of Children and Young People with Intellectual Disabilities and their Families*

¹²⁶ European Union, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 26 October 2012, 2012/C 326/02, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b70.html> [accessed 16 November 2019]; Caldas de Almeida, M. J., Mateus, P., Frasilho, D., Parkkonen, J., (2016). *EU Compass For Action On Mental Health And Wellbeing, Annual Report 2016 Summary And Analysis Of Key Developments In Member States And Stakeholders*, Doi: 10.13140/RG.2.2.30547.78886

¹²⁷ Council of Europe, *European Social Charter (Revised)*, 3 May 1996, ETS 163, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3678.html> [accessed 16 November 2019]

¹²⁸ Mental Health European Parliament resolution of 19 February 2009 on Mental Health (2008/2209(INI)), *OJ C 76 E*, 25.3.2010, p. 23–30, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52009IP0063>

вземат решения¹²⁹. Това се отнася и за възможността им да изразяват информирано съгласие за тяхното лечение¹³⁰. Закрилата на правата на тези лица основно се проявява чрез правните норми, закрепени в различните международни и национални актове. Ето защо международните стандарти за закрила на правото на психично здраве имат изключително важно значение и гарантират достоен живот на хората с психични разстройства, гарантират че обществото ще им оказва необходимата подкрепа, грижа и внимание.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В глобален аспект се увеличава броя на лицата, които имат проблеми, свързани с психичното здраве, които при липса на адекватно лечение водят до инвалидност, симптоми на тревожност, депресия и ниска мотивация¹³¹, самоубийства и други негативни последици. Стандартът за грижи, свързани с психичното здраве, се различава значително между отделните държави, включително в рамките на Европейския съюз. Поради това обстоятелство лицата, страдащи от психични заболявания и разстройства, не получават еднакво равнище на закрила на основните им права¹³², еднакъв достъп до медицинска помощ и лечение. Уязвимостта на тази група лица изисква да бъдат преодолени всички съществуващи неравенства в третирането им в различните области на обществените отношения. Това следва да бъде приоритетна цел на международната общност и суверенните държави. За да бъде постигната тази цел, на първо място, следва да бъдат проведени още по-целенасочени политики и стратегии за превенция и насърчаване на основните човешки права на анализиранията група лица. На второ място, международната общност следва да продължи политиката на създаване и утвърждаване на правни актове за закрила на психичното здраве на гражданите, а отделните държави следва да се ръководят от международните стандарти в областта при приемане на националното законодателство. Комплексният подход, сътрудничеството на национално и международно равнище, прилагането на адекватни и всеобхватни мерки, са безусловно необходимите средства за обезпечаване на ефективна закрила на правото на ментално здраве на човека.

ЛИТЕРАТУРА

- A/RES/48/96, *Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*, 4 March 1994;
- Caldas de Almeida, M. J., Mateus, P., Frasilho, D., Parkkonen, J., (2016). *EU Compass For Action On Mental Health And Wellbeing, Annual Report 2016 Summary And Analysis Of Key Developments In Member States And Stakeholders*, Doi: 10.13140/RG.2.2.30547.78886
- Comfort B. Asanbe, Ayorkor, G., Yang, J. (2018). *Mental Health is a Human Right. APA-UN representatives highlight mental health's important place in the UN's Universal Declaration of Human Rights*. Psychology International, available at: <https://www.apa.org/international/pi/2018/12/mental-health-rights>;
- Council of Europe, *European Social Charter (Revised)*, 3 May 1996, ETS 163, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3678.html> [accessed 16 November 2019];
- European Union, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 26 October 2012, 2012/C 326/02, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b70.html> [accessed 16 November 2019];
- EUR/RC61/R5, *WHO European Declaration and Action Plan on the Health of Children and Young People with Intellectual Disabilities and their Families*;
- Final Conference - Brussels, 21 - 22 January 2016, *European Framework for Action on Mental Health and Wellbeing, EU JOINT ACTION ON MENTAL HEALTH AND WELLBEING*, p. 6;

¹²⁹ World Health Organization. (2003). *Mental health legislation and human rights (Mental Health Policy and Service Guidance Package)*, p.2, Geneva; Мавров, М. (2018). *Правният институт на информираното съгласие на пациента*. Издателство Stovi Group Bulgaria, ISBN 978-619-7336-03-0

¹³⁰ Mavrov, M., Sharkova, M. (2019). *Complications in expressing informed consent for the treatment of children*. Practical pediatrics Magazine, Issue number 5, May 2019 – publishing house „Salvis“, ISSN 1311-0756, p. 12-14.

¹³¹ Naslund, J. A., Aschbrenner, K. A., Marsch, L. A., & Bartels, S. J. (2016). *The future of mental health care: peer-to-peer support and social media*. Epidemiology and psychiatric sciences, 25(2), 113–122, Doi:10.1017/S2045796015001067

¹³² Mishra A, Galhotra A. Mental healthcare Act 2017: Need to wait and watch. Int J App Basic Med Res [serial online] 2018 [cited 2019 Nov 16];8:67-70. Available from: <http://www.ijabmr.org/text.asp?2018/8/2/67/230522>;

Hristozova, M. (2018). *Children's right to health in the acts of the United Nations Organisations*. International Journal, Institute of Knowledge, Medical Sciences and Health, 2018; 28(6), pp. 2051- 2056, ISSN 2545-4439

- Hunt, Paul. (2016). *Interpreting the International Right to Health in a Human Rights-Based Approach to Health*. Health and Human Rights Journal, available at: <https://www.hhrjournal.org/2016/12/interpreting-the-international-right-to-health-in-a-human-rights-based-approach-to-health/>;
- Hristozova, M. (2018). *Children's right to health in the acts of the United Nations Organisations*. International Journal, Institute of Knowledge, Medical Sciences and Health, 2018; 28(6), pp. 2051- 2056, ISSN 2545-4439
- Mavrov, M., Sharkova, M. (2019). *Complications in expressing informed consent for the treatment of children*. Practical pediatrics Magazine, Issue number 5, May 2019 – publishing house „Salvis“, ISSN 1311-0756, p. 12-14.
- Mental Health European Parliament resolution of 19 February 2009 on Mental Health (2008/2209(INI)), *OJ C 76E*, 25.3.2010, p. 23–30, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52009IP0063>;
- Mishra, A., Galhotra, A. (2018). *Mental healthcare Act 2017: Need to wait and watch*. Int J App Basic Med Res[serial online]; 8:67-70, Available from: <http://www.ijabmr.org/text.asp?2018/8/2/67/230522>
- Naslund, J. A., Aschbrenner, K. A., Marsch, L. A., & Bartels, S. J. (2016). *The future of mental health care: peer-to-peer support and social media*. Epidemiology and psychiatric sciences, 25(2), 113–122, Doi:10.1017/S2045796015001067
- Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care, adopted by General Assembly, Resolution 46/119 of 17 December 1991;
- Petersen, I., Evans-Lacko, S., Semrau, M. et al. (2016) *Promotion, prevention and protection: interventions at the population- and community-levels for mental, neurological and substance use disorders in low-and middle-income countries*. Int J Ment Health Syst 10, 30 (2016), Doi:10.1186/s13033-016-0060-z;
- Spasov, S. (2019). *Independence of doctors in providing medical assistance to persons deprived from liberty*. International Journal, Institute of Knowledge, Medical Sciences and Health, 2019; 34(5), ISSN 2525-4439, p.p. 1573- 1579
- Sheth H. (2016). *Human Rights of Mentally Ill Clients*. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. Vol 20 (2) 25-33;
- Szmukler, G., & Bach, M. (2015). *Mental health disabilities and human rights protections*. Global mental health (Cambridge, England), 2, e20. Doi:10.1017/gmh.2015.18;
- Sheth H. (2016). *Human Rights of Mentally Ill Clients*. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. Vol 20 (2) 25-33;
- The right to mental health, <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Health/Pages/RightToMentalHealth.aspx>
- UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III), available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html> [accessed 16 November 2019];
- UN General Assembly, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36c0.html> [accessed 16 November 2019];
- UN General Assembly, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities : resolution / adopted by the General Assembly*, 24 January 2007, A/RES/61/106, available at: <https://www.refworld.org/docid/45f973632.html> [accessed 16 November 2019];
- UN General Assembly, *Convention on the Rights of the Child*, 20 November 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, p. 3, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html> [accessed 16 November 2019];
- UN General Assembly, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, 18 December 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, p. 13, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3970.html> [accessed 16 November 2019];
- World Health Organization.(2003).*Mental health legislation and human rights (Mental Health Policy and Service Guidance Package)*, p.2;
- World Health Organization, WHO Regional Office for Europe. (2018). *Mental health, human rights and standards of care. Assessment of the quality of institutional care for adults with psychosocial and intellectual disabilities in the WHO European Region*;
- Мавров, М. (2018). *Правният институт на информираното съгласие на пациента*. Издателство Stovi Group Bulgaria, ISBN 978-619-7336-03-0
- Христозова, М. (2015). *Международна защита на правата на човека в системата на ООН– сборник с научни публикации от международна научна конференция “ООН: Исторически традиции и съвременно право”, 2 - 3 октомври 2015 г., град Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски”, Благоевград, 2015, ISBN 978-954-00-0058-9, с. 641-648;*